

KOKOAVAT DIAT

Tuki kaupunkien ja kuntien kestävyysoimien ristikkäisvaikutusten arviointiin

Tuki kaupunkien ja kuntien kestävyystoimien ristikkäisvaikutusten arviointiin

Hankkeen sisältö ja toteutus

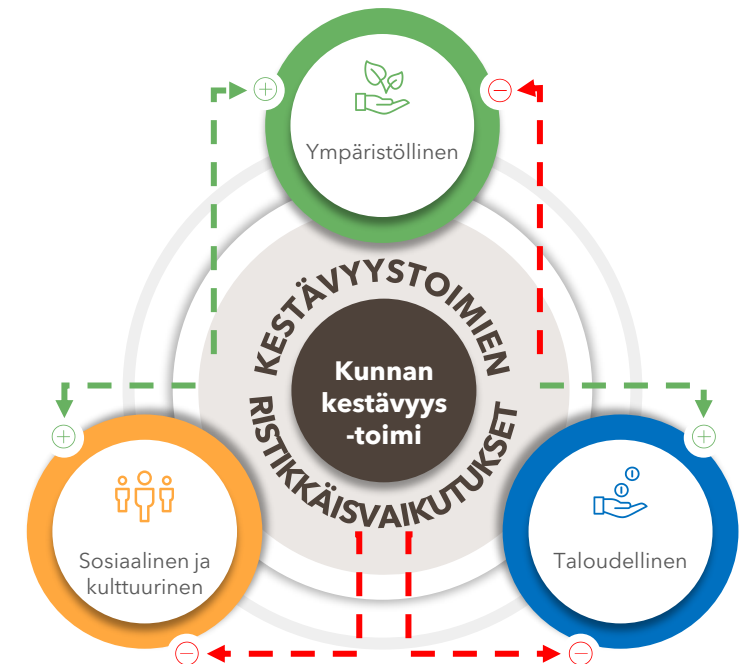
Ympäristöministeriön Kestävä kaupunki -ohjelman osahankkeessa *Tuki kaupunkien ja kuntien kestävyystoimien ristikkäisvaikutusten arviointiin* käsiteltiin kaupunkien ja kuntien kestävyshankkeiden ristikkäisvaikutuksia sosiaalisen, taloudellisen sekä ympäristöllisen kestävyden näkökulmista. Hankkeeseen mukaan lähteneet kunnat yhdessä Gaia Consultingin ja Sweco Finlandin asiantuntijoiden kanssa kehittävät valmiuksiaan tunnistaa ja arvioida kestävyystoimiensa vaikutuksia ja niiden risteämistä.

Hanke toteutettiin kaikille avoimien työpajojen ja hankekuntien erillisten sparrausklินิกoiden kautta. Hankekuntina mukana olivat Lappeenranta, Oulu, Porvoo, Rovaniemi, Vantaa, joilla kullakin oli oma teemansa, jota läpi hankkeen (02/2023-11/2023) tarkasteltiin.

Gaia ja Sweco kehittivät hankkeen aikana erilaisia työkaluja ristikkäisvaikutusten tunnistamisen ja arvioinnin tueksi ja tunnistivat olemassaolevia, hyödyllisiä työkaluja.

Hankkeen tarkempi toteutus, löydökset ja työkalut on raportoitu erillisessä loppuraportissa.

Hankkeen toteutus

Kestävä kaupunki -ohjelman hankkeessa tukea on tarjottu kuntien toiveiden mukaisesti

Ristikkäisvaikutusten tunnistaminen

Tuimme kaupungeja, kuntia ja kaupunkiseutuja kestävästä kehityksestä edistävien toimien taloudellisten, ympäristöllisten, sosiaalisten ja kulttuuristen ristikkäisvaikutusten tunnistamisessa sekä positiivisten ristikkäisvaikutusten vahvistamisessa.

Poikkihallinnollinen dialogi

Autoimme kaupungeja vahvistamaan poikkihallinnollista dialogia näissä toimissa.

Neuvonta

Työhön kuului sekä koko kuntakentälle tarjottava neuvonta kestävyystoimien ristikkäisvaikutusten tunnistamisessa ja arvioinnissa että kaupunki-, kunta- tai seutukohtainen sparraus erikseen tunnistetuissa ristikkäisvaikutusten arvioinnin haasteissa.

10-kuukautinen hanke on sisältänyt laajempia työpajoja ja sparrauskuntien klinikkatapaamisia

helmikuu

maalis/huhtikuu

touko-syyskuu

lokakuu

Aloitustilaisuus
16.2.

Työpaja 1
29.3.
Toimien ja ristikkäisvaikutusten tunnistaminen

Klinikka 1

Klinikka 2

Klinikka 3

Klinikka 4

Klinikka 5

Työpaja 2
22.5.
Ristikkäisvaikutusten arviointi - työkalut ja menetelmät

Klinikka 1

Klinikka 2

Klinikka 3

Klinikka 4

Klinikka 5

Työpaja 3
20.9.
Ristikkäisvaikutukset ja päätöksenteko

Lopputilaisuus
1.11.

Hankkeen lähtökohdat

Vaikutusten
kokonaisvaltainen
tarkastelu voi luoda
lisää ymmärrystä
suunniteltujen toimien
merkittävydestä ja
tukee parempaa
päätöksentekoa.

Mistä puhutaan, kun puhutaan kestävyystoimien ristikkäisvaikutusten tarkastelusta?

Kunnan toiminnan kestävyyttä voidaan parantaa suunnittelun monilla eri tasoilla ja välineillä:

Strateginen suunnittelun taso

Ilmasto-ohjelma

Strateginen yleiskaava

Investointien taso

Raideliikenneinvestointi

Energiantuotantolaitosinvestointi

Kestävyystoimien taso

Ilmastoystävällisten hankintojen kriteerit

Kaupunkikehittämisen kokeiluhankkeet

Mistä puhutaan, kun puhutaan kestävyystoimien ristikkäisvaikutusten tarkastelusta?

Näillä voi kuitenkin olla positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia muihin kestävyysosa-alueisiin:

Strateginen suunnittelun taso

Ilmasto-ohjelma

Lapsivaikutukset

Strateginen yleiskaava

Biodiversiteettitavoitteet

Investointien taso

Raideliikenneinvestointi

Ihmisten hyvinvointi

Energiantuotantolaitosinvestointi

Kulttuuriympäristö

Kestävyystoimien taso

Ilmastoystävällisten hankintojen kriteerit

Sosiaalinen oikeudenmukaisuus

Kaupunkikehittämisen kokeiluhankkeet

Eri ryhmien osallisuus

Mistä puhutaan, kun puhutaan kestävyystoimien ristikkäisvaikutusten tarkastelusta?

Ristiriitoja?

Synergioita?

✓ Kaupunkirakenteen tiivistäminen

Asuinympäristön laatu ja ympäristöterveys

✓ Palveluverkko-suunnittelu

Lähipalveluiden etääntyminen

✓ Osallistava budjetointi

Vapaaehtoisen kansalais-toiminnan edistäminen

✓ Kävelyn ja pyöräilyn edistäminen

Terveys ja hyvinvointi

✓ Kunnan ympäristöohjelma

Yritysvaikutukset

✓ Viherkerroin

Asuntopolitiikan määrälliset tavoitteet

✓ Viherkerroin

Asuntopolitiikan laadulliset tavoitteet

✓ Joukkoliikenne-ratkaisut

Kestävät koulumatkat

✓ EU:n ennallistamisasetus

Metsätalous

✓ Kesäasuntojen ympärivuotisuuden salliminen

Palveluiden saavutettavuus

✓ Haja-asutusalueille rakentamisen rajoittaminen

Koulujen saavutettavuus

✓ Luonnon monimuotoisuus-ohjelmat

Asukkaiden hyvinvointi

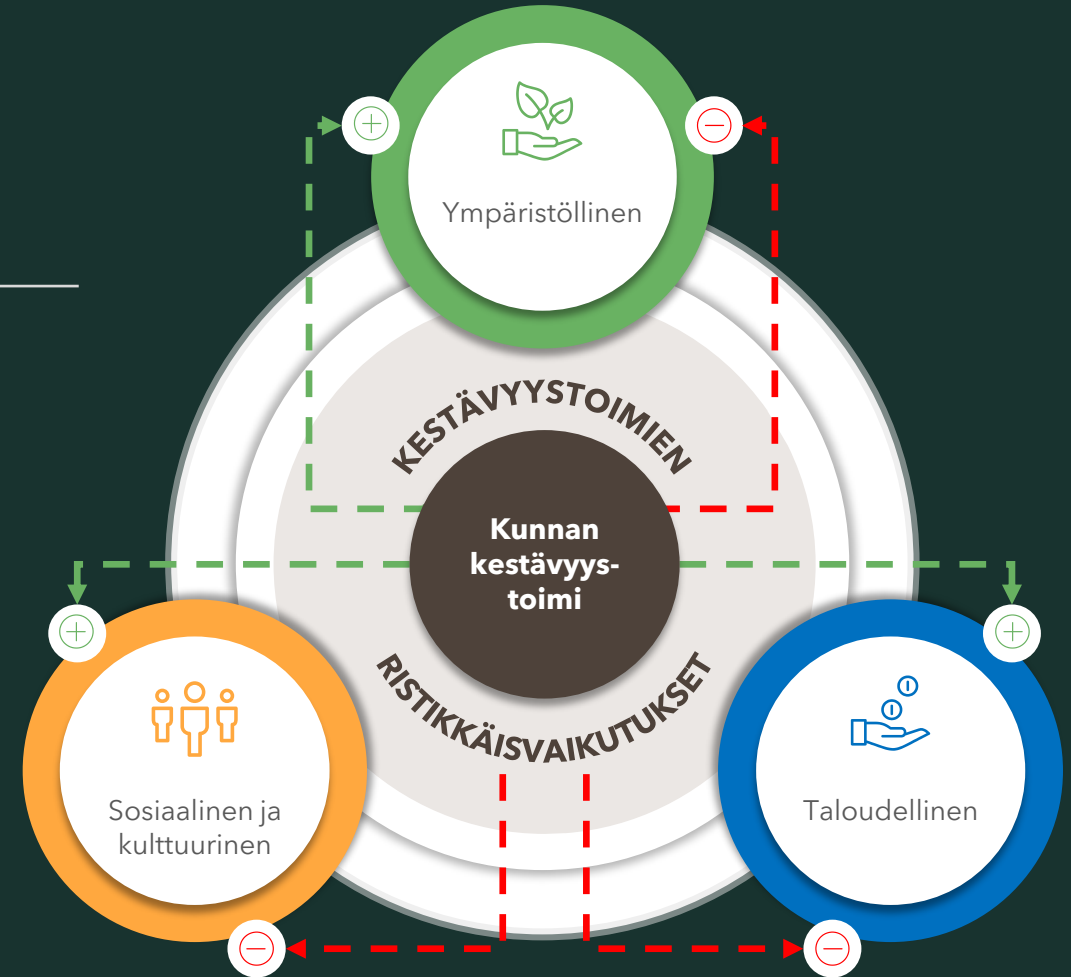
Ristikkäisvaikutusten tarkastelulla saadaan aikaan parempaa päätöksentekoa ja vaikuttavampaa kestävyystyötä

Monissa kestävyystoimissa ja -tavoitteissa painottuu jokin kestävyiden kolmesta ulottuvuudesta

Ristikkäisvaikutukset koskevat "niitä muita" tärkeitä asioita, jotka eivät saa jäädä jalkoihin!

Hankkeessa kerättyjen havaintojen koonti

Ristikkäisvaikutuksia voi tunnistaa ja arvioida askel askeleelta

Hankkeessa pilotoitiin mallia ristikkäisvaikutusten tunnistamiseen ja arviointiin sekä kehitettiin ja tunnistettiin mallin tueksi työkaluja.

1. Ensin tunnistetaan yleisellä tasolla toimen positiivisia ja negatiivisia ristikkäisvaikutuksia sekä keskeiset kunnan sisäiset sidosryhmät.
2. Sen jälkeen erotellaan olennaisimmat ristikkäisvaikutukset ja luodaan niille arviointisuunnitelma sekä vastuutetaan olennaiset kunnan toimijat arviointiin.
3. Prosessi integroidaan osaksi päätöksentekoprosesseja ja tuloksia hyödynnetään parempaan kaupunkikehittämiseen.

Millä toimilla halutaan edistää kestävyyttä?

Mitä muita kestävyden näkökulmia tämä toimi heikentää (tietoon perustuvat negatiiviset ristikkäisvaikutukset, eli trade-offs)?

Mitä muita kestävyden näkökulmia tämä toimi mahdollisesti vahvistaa (tietoon perustuvat positiiviset ristikkäisvaikutukset ja synergiat)?

Mitkä ovat olennaisimmat ristikkäisvaikutukset, joiden kohdalla päätetään, onko syytä tehdä vaikutusten arviointia syvällisemmin ja millä menetelmillä?

Miten päätöksenteossa voisi pyrkiä vahvistamaan positiivisia ristikkäisvaikutuksia ja minimoimaan negatiivisia ristikkäisvaikutuksia?

Synergioiden vahvistaminen edellyttää niiden tunnistamista

1

Kokonaisvaltaista, monia toimialoja yhdistävää vaikutusten pohdintaa tehdään tämän hankkeen kokemusten perusteella vähän.

Tällöin myös kestävyiden eri näkökulmien ristikkäisvaikutusten arviointi saa usein vähän huomiota eikä eri sektorien pohdinnassa välttämättä hyödynnetä kaikkea tarjolla olevaa tietoa.

2

Negatiivisiksi oletettuja vaikutuksia tulisi saada selkeämmin esille varhaisemmassa vaiheessa valmisteluprosesseja, jotta niiden toteutumista voitaisiin ehkäistä riittävällä varautumisella - sekä varautua kompensointiin tarvittaessa.

3

Kuitenkin myös positiivisiin ristikkäisvaikutuksiin ja synergioihin tulisi kiinnittää huomioita, jotta voidaan proaktiivisesti panostaa toimiin, joilla saadaan aikaan mahdollisimman suuri hyöty ihmisille, luonnolle ja ilmastolle sekä kunnan taloudelle.

Kun vaikutusten positiiviset synergiat tunnistetaan, voidaan niitä pyrkiä vahvistamaan.

Synergioiden vahvistamiseen on monenlaisia keinoja

**Toimivat poikkialinnolliset
foorumit**

**Yhteinen arviointi saman
pöydän ääressä**

**Tietoisuuden ja tietopohjan
kasvattaminen**

**Olemassaolevan tiedon
parempi hyödyntäminen**

**Kokonaisvaltaisempi vaikutusten
arviointi osaksi kunnan
päätöksentekoprosessia**

Ollaan yhteyksissä!

Susanna Sepponen, Senior Manager,
susanna.sepponen@gaia.fi

Jani Päivänen, Team Leader,
jani.paivanen@sweco.fi

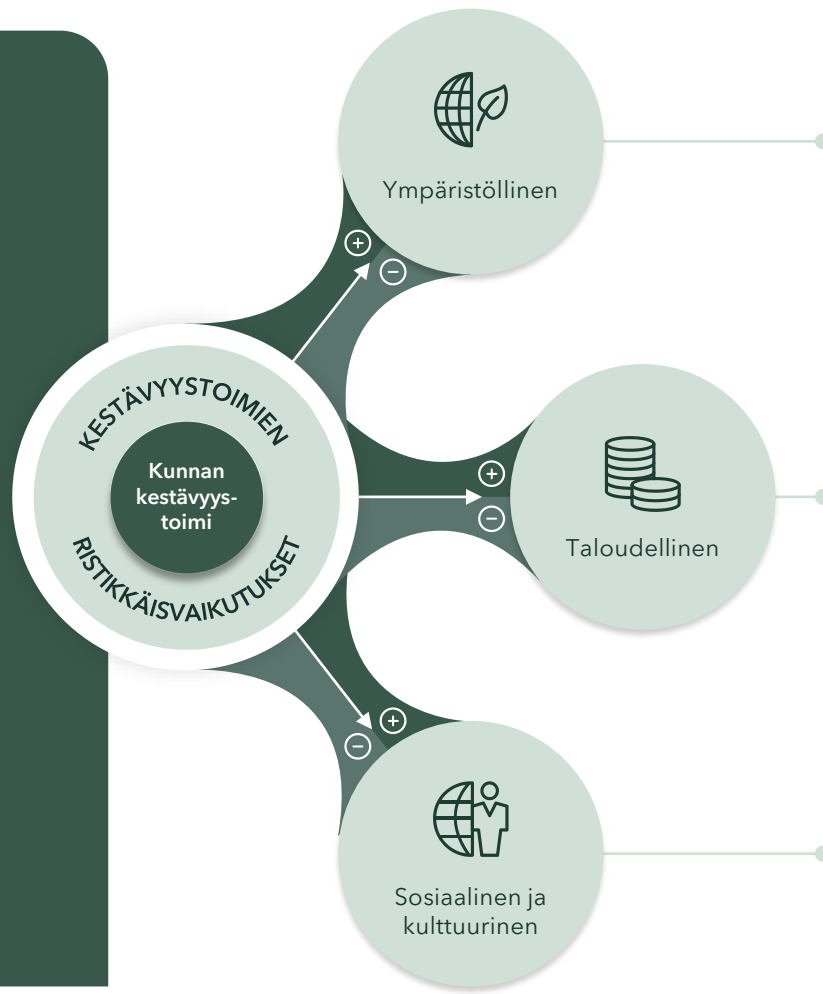
ASIAKKAAMME TEKEVÄT
MAAILMASTA PUHTAAMMAN JA
TURVALLISEMMAN

Liite: Hankkeessa kehitettyjä työkaluja

Apukysymykset yleiskuvan luomiseksi

Apukysymysten avulla tehdään kartoitusta siitä, millaisia ristikkäisvaikutuksia käsillä olevaa toimeen voi liittyä. Apukysymyksillä luodaan yleistä kuvaa ja pyritään muistamaan eri näkökulmat ja teemat, joita kestävyystyöhön voi kunnissa liittyä.

Millaisia riskejä tai synergioita voi syntyä liittyen seuraaviin:

- maankäyttö ja rakentaminen
- jätteiden kierrätys
- luonnon monimuotoisuus, kasvillisuus, eliöt
- tulvariski
- melu, värinä
- veden ja maaperän laatu
- ilmastopäästöt
- luonnonvarojen hyödyntäminen
- saasteet, typpi- ja fosforikuormitus

Millaisia vaikutuksia voi syntyä

- yritystoimintaan kunnassa?
 - verokertymään ja kuntatalouteen?
 - elinvoimaan, muuttoliikkeeseen?
- Kohdistuvatko vaikutukset eri tavoin eri väestöryhmiin?
Voiko toimeen liittyä harmaan talouden riskejä?

Millaisia riskejä tai synergioita voi syntyä liittyen seuraaviin:

- Ihmisten terveys, elinolot ja viihtyvyys
- Asuminen, ruoka, energia, koulutus, työ ja toimeentulo, liikunta ja virkistys, vapaa-aika ja kulttuuri jne.
- Yhdyskuntarakenne, kaupunkikuva, kulttuuriperintö, maisema
- Rauha ja oikeus, osallisuus ja yhteiskunnallinen osallistuminen

Jos teemme tämän toimen, miten se vaikuttaa lasten, nuorten tai eri sukupuolten elämään? Entä eri sosioekonomisiin ryhmiin?
Kenen ääni tässä toimessa kuuluu, kenen ei?

Vaikutusketjujen hahmottamisen visualisointi

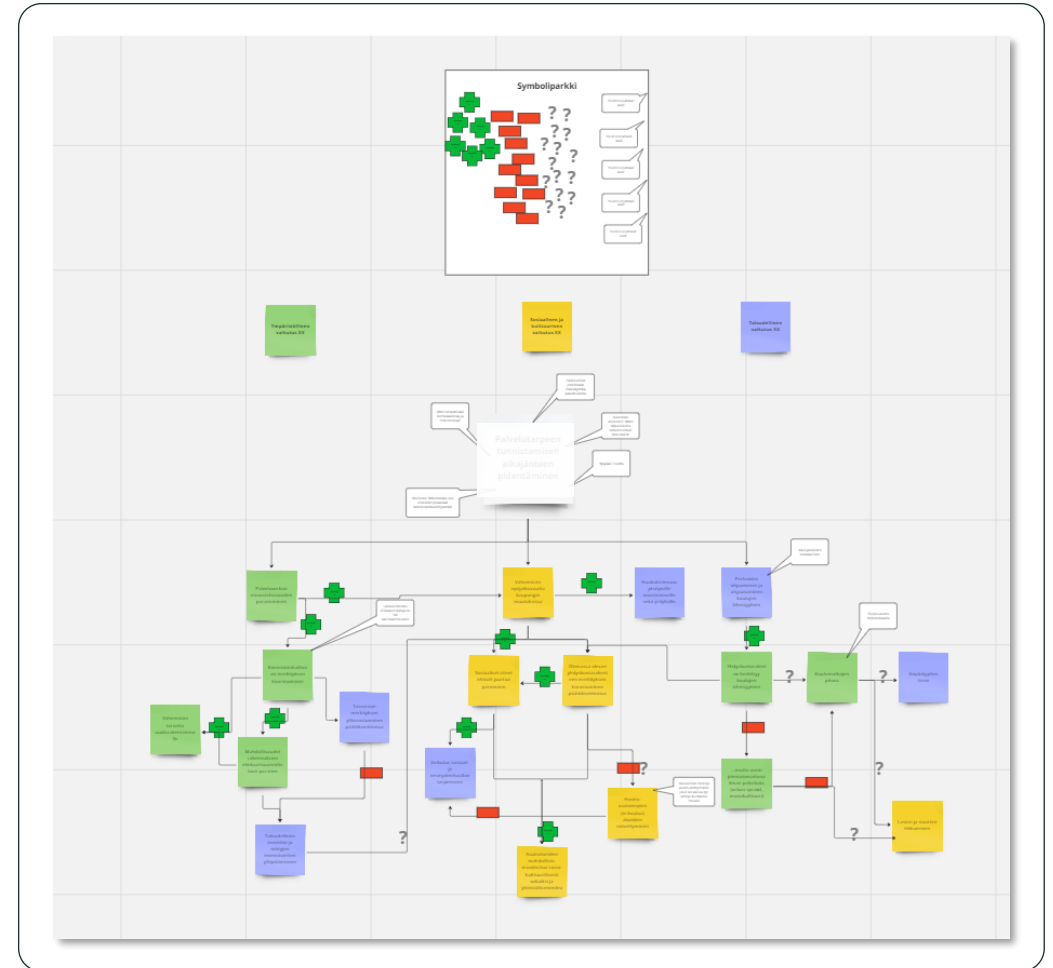
Ristikkäisvaikutusten tunnistamisen tukena käytettiin verkkoalustalle laadittua työtilaa, johon kirjattiin suoria sekä epäsuoria vaikutusketjuja ja niiden ristikkäisvaikutuksia.

Harjoituksen avulla visualisoitiin vaikutusketjujen kokonaiskuvaa sekä aiheen monimutkaisuutta.

Tässä vaiheessa ei kuitenkaan vielä mietitty sitä, miten, millä työkaluilla ja kuka olisi oikea taho arvioimaan näitä vaikutuksia.

Taulukkotyökalu olennaisten vaikutusten tunnistamiseen ja erittelyyn

Hankkeen aikana kehitettiin yleiskuvan luomisen jälkeiselle vaiheelle taulukkotyökalu, jonka avulla voidaan eritellymin kuvata kestävyystoimen olennaisia vaikutuksia.

Työkalulla tunnistettuja vaikutuksia analysoitiin syvällisemmin, kun vaikutus kuvattiin tarkemmin ja arvioitiin sen suuntaa, suoruutta ja kestoä. Olennaisuuden arvioinnissa hyödynnettiin myös kunnan erityispiirteitä: sen strategiaa ja yleistä keskustelua kunnassa.

> **Luodussa taulukossa arvioidaan seuraavia asioita (tunnistamisvaiheen muistilista):**

Vaikutuksen kohteet (keihin tai mihin vaikutus kohdistuu)

- positiivinen / negatiivinen
- suora / välillinen
- lyhytaikainen / jatkuva

> **Miten eteenpäin?**

- keitä pitäisi osallistaa arviointiin?
- mitä resursseja arviointiin tarvitaan?
- mistä lisää tietoa?

> **Olennaisuusarvio**

- liittyykö kunnan strategian painopisteisiin?
- onko kunnassa keskeinen keskustelun tai kiistan aihe?
- arvioitu olennaisuus

> **Tärkeimmät ristikkäisvaikutukset ja johtopäätökset**

- ristikkäisvaikutukset, positiivinen tai negatiivinen
- haitallisten ristikkäisvaikutusten lieventämiskeinot
- myönteisten ristikkäisvaikutusten vahvistamiskeinot
- jatkosuunnittelussa on tärkeää muistaa...

Kestävyystoimi:

nimeä toimi	YMP	YMP2 (lisää tarv. sarakkeita)	SOS	SOS 2 (lisää tarv. sarakkeita)	TAL	TAL 2 (lisää tarv. sarakkeita)
Vaikutus (kuvaa kokonaisella lauseella)	<i>Vaikutus ympäristöön (kuvaa kokonaisella lauseella)</i>		<i>Sosiaalinen vaikutus (kuvaa kokonaisella lauseella)</i>		<i>Taloudellinen vaikutus (kuvaa kokonaisella lauseella)</i>	
Vaikutuksen kohteet (keihin tai mihin vaikutus kohdistuu)						
Positiivinen/negatiivinen valitse klikkaamalla ruutuun						
Suora/välillinen valitse klikkaamalla ruutuun						
Lyhytaikainen/jatkuva valitse klikkaamalla ruutuun						
Liittyykö kunnan strategian painopisteisiin?						
Kunnassa keskeinen keskustelun tai kiistan aihe?						
Olennaisuus (1 ei lainkaan - 5 erittäin olennainen)						
Ketkä pitäisi osallistaa arviointiin?						
Arvioinnin resurssit?						
Mistä lisää tietoa?						
Ristikkäisvaikutukset, synergia / ristiriita						
Haitallisten RIST lieventämiskeinot						
Myönteisten RIST vahvistamiskeinot						
Jatkosuunnittelussa tärkeää						

Taulukkotyökalu olennaisten vaikutusten tunnistamiseen ja erittelyyn

Hankkeen aikana kehitettiin yleiskuvan luomisen jälkeiselle vaiheelle taulukkotyökalu, jonka avulla voidaan eritellymin kuvata kestävyystoimen olennaisia vaikutuksia.

Työkalulla tunnistettuja vaikutuksia analysoitiin syvällisemmin, kun vaikutus kuvattiin tarkemmin ja arvioitiin sen suuntaa, suoruutta ja kestoä. Olennaisuuden arvioinnissa hyödynnettiin myös kunnan erityispiirteitä: sen strategiaa ja yleistä keskustelua kunnassa.

> **Luodussa taulukossa arvioidaan seuraavia asioita (tunnistamisvaiheen muistilista):**

Vaikutuksen kohteet (keihin tai mihin vaikutus kohdistuu)

- positiivinen / negatiivinen
- suora / välillinen
- lyhytaikainen / jatkuva

> **Miten eteenpäin?**

- keitä pitäisi osallistaa arviointiin?
- mitä resursseja arviointiin tarvitaan?
- mistä lisää tietoa?

> **Olennaisuusarvio**

- liittyykö kunnan strategian painopisteisiin?
- onko kunnassa keskeinen keskustelun tai kiistan aihe?
- arvioitu olennaisuus

> **Tärkeimmät ristikkäisvaikutukset ja johtopäätökset**

- ristikkäisvaikutukset, positiivinen tai negatiivinen
- haitallisten ristikkäisvaikutusten lieventämiskeinot
- myönteisten ristikkäisvaikutusten vahvistamiskeinot
- jatkosuunnittelussa on tärkeää muistaa...

Kestävyystoimi:

nimeä toimi	YMP	YMP2 (lisää tarv. sarakkeita)	SOS	SOS 2 (lisää tarv. sarakkeita)	TAL	TAL 2 (lisää tarv. sarakkeita)
Vaikutus (kuvaava kokonaisella lauseella)	Vaikutus ympäristöön (kuvaava kokonaisella lauseella)		Sosiaalinen vaikutus (kuvaava kokonaisella lauseella)		Taloudellinen vaikutus (kuvaava kokonaisella lauseella)	
Vaikutuksen kohteet (keihin tai mihin vaikutus kohdistuu)						
Positiivinen/negatiivinen valitse klikkaamalla ruutuun						
Suora/välillinen valitse klikkaamalla ruutuun						
Lyhytaikainen/jatkuva valitse klikkaamalla ruutuun						
Liittyykö kunnan strategian painopisteisiin?						
Kunnassa keskeinen keskustelun tai kiistan aihe?						
Olennaisuus (1 ei lainkaan - 5 erittäin olennainen)						
Ketkä pitäisi osallistaa arviointiin?						
Arvioinnin resurssit?						
Mistä lisää tietoa?						
Ristikkäisvaikutukset, synergia / ristiriita						
Haitallisten RIST lieventämiskeinot						
Myönteisten RIST vahvistamiskeinot						
Jatkosuunnittelussa tärkeää						

Tunnistettujen vaikutusten sanoittaminen viestintään

Vaikutus	Seuraus	Kysymys valmistelijoille
Viheralueiden ja kaupunkiluonnon väheneminen	Vähentää monimuotoisuutta	Halutaanko lisätä monimuotoisuutta kaupungissa vai sen ulkopuolella?
	Kaupunkiluonto ei puhdistaa ilmaa	Miten varmistetaan ympäristöterveys?
	Virkistysympäristöjä joudutaan rakentamaan (esim. kuntosalit)	Pystyykö kaupunki varmistamaan riittävät virkistäytymis -mahdollisuudet?
	Asukkaat hakevat luontoa kauempaa, mikä tuottaa liikennesuoritteita	Miten kaupunki mahdollistaa liikkumisen muualle luontoon?
	Kaikki eivät voi hakeutua luontoon kauemmaksi, mikä lisää epätasa -arvoisuutta	Miten kaupunki mahdollistaa kaikille ihmisille luontokokemuksen?
	Kaupunginosan viihtyisyys laskee ja kasvu siirtyy muualle kaupunkiin / muihin kuntiin	Onko kaupungilla tarjota luonnonläheisiä alueita?

36

Kun ristikkäisistä vaikutuksista on saatu yleiskuva ja tunnistettu olennaisimmat, on tieto tärkeää saada vietyä päätöksentekoon ja yleisesti viestintään.

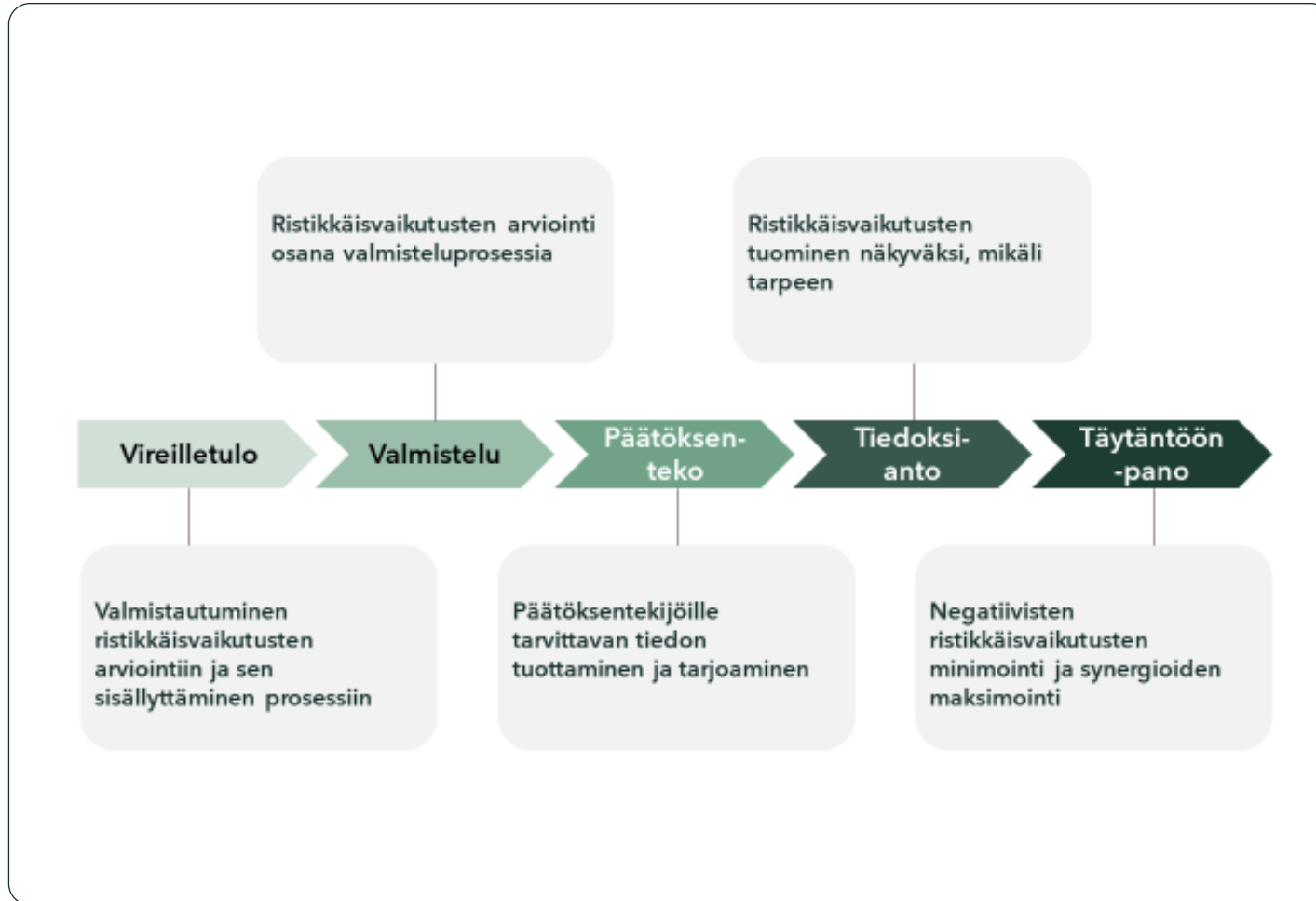

Tätä varten hankkeessa testattiin vaikutusten ja niiden seurausten sanoittamista kysymysmuotoon, jolloin päätöksentekijöiden olisi helpoin ottaa kantaa käsillä olevaan vaikutukseen.

Hankkeessa kuitenkin todettiin, että tällaiseen yksinkertaistukseen on suhtauduttava varauksella.

Kaaviokuva ristikkäisvaikutusten arvioinnista osana kunnan päätöksentekoprosessia

Hankkeen viimeisessä vaiheessa pureuduttiin siihen, kuinka tunnistetut vaikutukset saadaan osaksi päätöksentekoprosessia.

Tätä varten luotiin kaaviokuva siitä, missä vaiheessa prosessia arviointi tulisi tehdä, ja missä vaiheessa saattaa tietoon.

Kuvan avulla voidaan ymmärtää ja osoittaa, että arviointiprosessin tulisi olla sidottuna koko toimen valmisteluun ja täytäntöönpanoon alusta saakka. Myös viestiminen on tärkeää läpi prosessiin, ei vain päätöksenteon hetkellä.